

Tjänsteutlåtande

Utfärdat 2026-07-01

SBN 2026-08-25

Ärendenummer SBF-2026-00773

Handläggare

Alex Koivukangas Larsen

Telefon: 031-368 17 87

E-post:

alex.koivukangas.larsen@stadsbyggnad.goteborg.se

Uppstart av naturminnesutredning för S:t Olofs källa

Förslag till beslut

I stadsbyggnadsnämnden:

1. Godkänna uppstart av ett utredningsarbete för naturminnesförklaring av S:t Olofs källa.

Sammanfattning

Stadsbyggnadsnämnden ska ta ställning till uppstart av ett utredningsarbete för eventuell naturminnesförklaring av S:t Olofs källa. Se lokalisering och fotografi i bilaga 1.

Syftet med utredningsarbetet är att genom dialog med markägare undersöka genomförbarheten av eventuell naturminnesförklaring. Även en referensgrupp bestående av berörda förvaltningar inom Göteborgs Stad ska konsulteras. I det fall förvaltningen bedömer en naturminnesförklaring som lämplig, kommer samrådshandlingar tas fram och stadsbyggnadsnämnden får sedan besluta om ärendet kan gå ut på samråd.

En eventuell naturminnesförklaring av källan är framför allt av ekologiskt och kulturellt intresse. En källa definieras som ett utflöde av grundvatten ur jord eller berg, tillsammans med den vattenansamling som utflödet bildar. Källor har höga naturvärden kopplade till vattnets mineralsammansättning, att det finns ett kontinuerligt flöde av vatten med relativt stabil temperatur året runt, och att de kan hysa särskilda arter som behöver en källpåverkad miljö. I Sverige har källor som miljö en dålig bevarandestatus med en negativ trend. Vidare är de mycket svåra att återetablera om de går förlorade och det finns kunskapsluckor kring potentiell restaureringsmetodik. Utöver naturvärden har källor ofta starka kulturhistoriska kopplingar och S:t Olofs källa har tydligt dokumenterade sådana.

Syftet med en eventuell naturminnesförklaring av S:t Olofs källa skulle vara att bevara ett särpräglat naturobjekt som hyser såväl natur- som kulturvärden. Samtidigt är bildande av naturminnen ett led i att arbeta mot måluppfyllelser inom Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram.

Bedömning ur ekonomisk dimension

Uppstart av ett utredningsarbete bedöms inte ha några ekonomiska konsekvenser.

Om utredningen leder till att ett förslag till naturminne tas fram och stadsbyggnadsnämnden sedan beslutar om detta, kan det innebära mindre kostnader för

stadsmiljöförvaltningen. Dessa kostnader skulle bestå av uppsättning av en skylt (under 40 000 kronor) och tid avsatt för återkommande, mindre rensning av källans vattenansamling. Kostnader i form av intrångsersättning ska undersökas under arbetets gång.

Att skydda objekt som bidrar med ekosystemtjänster kan ha en positiv påverkan ur en ekonomisk dimension. Ekosystemtjänster bidrar med olika nyttor för människor och dessa kan värderas ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Källmiljöer som den vid S:t Olofs källa bidrar med reglerande och upprättande ekosystemtjänster samt kulturella ekosystemtjänster.

En potentiellt negativ konsekvens av eventuell naturminnesförklaring är att det hindrar exploatering på den utpekade ytan, men även utan naturminnesförklaring kan marken bedömas olämplig att bygga på med hänsyn till bland annat naturrestaureringsförordningen.

Bedömning ur ekologisk dimension

Uppstart av ett utredningsarbete bedöms inte ha några särskilda ekologiska konsekvenser. Om utredningen leder till att ett förslag till naturminne tas fram och stadsbyggnadsnämnden sedan beslutar om detta, förväntas positiva effekter utifrån bevarande och utveckling av ekologiska värden.

S:t Olofs källa är ett bra exempel på en källa som kan lämpa sig för skydd eftersom platsen har såväl starka naturvärden som kulturvärden. En källa definieras som ett utflöde av grundvatten ur jord eller berg, tillsammans med den vattenansamling som utflödet bildar. Källor har generellt sett höga naturvärden kopplade till vattnets mineralsammansättning, att det finns ett kontinuerligt flöde av vatten med relativt stabil temperatur året runt, och att de kan hysa särskilda arter som är beroende av en källpåverkad miljö. Utöver naturvärden har källor ofta starka kulturhistoriska kopplingar och S:t Olofs källa har tydligt dokumenterade sådana.

Skydd av källor är av särskilt intresse för att denna livsmiljö har en dålig bevarandestatus med en negativ trend, enligt Naturvårdsverkets senaste statusbedömning för åren 2019 – 2025. Många källor i Sverige har skadats eller förstörts helt, särskilt de senaste åren. De största hoten mot källor i Sverige är oförsiktigt markanvändning vid skogsbruk och exploatering. Det är viktigt att bevara de källor som finns kvar, eftersom källor är mycket svåra att återetablera om de går förlorade och det finns kunskapsluckor kring fungerande metodik. Detta lyfts i bland annat Naturvårdsverket senaste förslag till nationell plan för naturrestaurering, det vill säga, planen om hur Sverige ska arbeta med den nya naturrestaureringsförordningen.

Att utreda möjligheten att naturminnesförklara S:t Olofs källa skulle, beroende på utfall, kunna bidra till måluppfyllelse i Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram 2021-2030. Bildande av naturminnen är en förutsättning för att nå flera mål inom Göteborgs Stad. I kommunfullmäktiges budget för år 2026 finns målet ”Göteborg ska vara ledande i klimatomställningen och ha en hög biologisk mångfald”. I Göteborgs Stads miljö- och klimatprogram finns även miljömålet *Göteborg har en hög biologisk mångfald*. En av miljömålets indikatorer berör antalet kommunala naturminnen. Antalet kommunala naturminnen ska vara 15 stycken till år 2030. Idag har Göteborgs Stad fyra naturminnen – de så kallade gränsekarna. Arbeta pågår även för naturminnesförklaring av Vargaklyftan.

Att utreda möjligheten att naturminnesförklara S:t Olofs källa skulle, beroende på utfall, kunna bidra till målet om 15 naturminnen.

Bedömning ur social dimension

Uppstart av ett utredningsarbete innebär att stadsbyggnadsförvaltningen får möjlighet att föra dialoger med samtliga markägare. Detta är en viktig grundpelare i alla former av arbeten med områdesskydd.

Om utredningsarbetet leder till att ett förslag till naturminne tas fram och stadsbyggnadsnämnden sedan beslutar om detta, skulle bildandet av ett naturminne innebära att dess naturvärden och kulturella ekosystemtjänster bevaras för kommande generationer. På kort sikt hade sociala värden kunnat stärkas genom att sätta upp intresseväckande och kunskapshöjande skyltning.

S:t Olofs källa har historiskt sett haft många anknutna sociala och kulturella värden. Riksantikvarieämbetet har klassificerat källan som övrig kulturhistorisk lämning av typen ”källa med tradition”. Vid den typen av källor har folk förr i tiden bland annat hämtat vatten, tvättat sig eller offrat i källan. Enligt Riksantikvarieämbetet har källan tidigare ansetts ha hälsogivande egenskaper och i boken Bohusläns Historia från 1845 av Axel Emanuel Holmberg skrivs att källan förr i tiden hållits i en vidskeplig vördnad. Enligt Göteborgs bevarandeprogram från år 1999 är S:t Olofs källa även av särskilt kulturhistoriskt intresse för att det är en av Göteborgsområdets få platser med traditionsnamn. Namnet har en anknytning till Säve kyrka som var helgad åt S:t Olof. Källan ingick även i det tidigare natur- och kulturvårdsprogrammet från 1979.

Bilagor som ingår i beslutsunderlaget

1. Kartbild över S:t Olofs källa för utredning om naturminnesförklaring
2. Prioriteringslista och status för områdesskydd

Beskrivning av ärendet

Stadsbyggnadsnämnden ska ta ställning till uppstart av ett utredningsarbete för eventuell naturminnesförklaring av S:t Olofs källa. Se lokalisering och fotografi i bilaga 1.

Syftet med utredningsarbetet är att genom dialog med markägare undersöka genomförbarheten av eventuell naturminnesförklaring. Även en referensgrupp bestående av berörda förvaltningar inom Göteborgs Stad ska konsulteras. I det fall förvaltningen bedömer en naturminnesförklaring som lämplig kommer förvaltningen ta fram samrådshandlingar och stadsbyggnadsnämnden får sedan besluta om ärendet kan gå ut på samråd.

S:t Olofs källa som här föreslås att utredas för naturminnesförklaring är utvald efter inarbetning av nya, potentiella naturminnen i Göteborgs Stads prioriteringslista för natur, kultur och friluftsliv. Samtliga fem källor som enligt SGU finns inom Göteborgs Stad har inarbetats i prioriteringslistan och S:t Olofs källa bedömdes vara högst prioriterad utifrån sina natur- och kulturvärden, god dokumentation och att den inte kommer kunna inkluderas i något annat av områdesförslagen i prioriteringslistan.

S:t Olofs källa är belägen på fastigheten Bönered S:6, eventuellt på gränsen till Bönered 1:5. Göteborgs Stad har 0,5 andelar av samfälligheten och resterande delägare består av

ett mycket begränsat antal privatpersoner, av vilka några även äger den andra fastigheten. Dialog bedöms således kunna ske relativt enkelt med de berörda personerna, vid ett flertal tillfällen. Platsen omfattas inte av detaljplan. I översiktsplanen anges markanvändningen ”kust och landsbygd” samt ”Utredningsområde för blandad stadsbebyggelse”. För kust och landsbygd skrivs bland annat att områdets natur- och kulturvärden ska värnas och att ny bebyggelse endast bör tillkomma på redan ianspråktagen mark. För utredningsområdet för blandad bebyggelse skrivs bland annat att det krävs fördjupat planeringsunderlag (fördjupning av översiktsplanen eller program) innan utbyggnad kan aktualiseras i områden.

Naturminnesförklaring är en skyddsform som kan användas för särpräglade naturföremål om de behöver skyddas eller vårdas särskilt. Skyddet får även omfatta det område på marken som krävs för att bevara naturföremålet, men är oftast väldigt liten. Om här föreslagen utredning skulle leda till naturminnesförklaring av S:t Olofs källa skulle det formella skyddet registreras som ett punktobjekt snarare än en avgränsad yta. Skötsel i form av rensning skulle kunna behövas på en yta under 5 kvadratmeter. Efter en första rensningsinsats lär skötselbehovet vara begränsat.

Bildande av naturminnen är en förutsättning för att nå miljö- och klimatprogrammets mål om antal kommunala naturminnen. Arbetet på stadsbyggnadsförvaltningen grundar sig i stadsbyggnadsnämndens reglemente där det i 2 kap. 16 § framgår att nämnden ska besluta om kommunala naturreservat, naturminnen, biotopskyddsområden, och kulturresevat samt meddela dispens enligt 7 kap miljöbalken (1998:808). Processen för bildande av naturminne innebär att efter en genomförd utredning fattar stadsbyggnadsnämnden beslut om samråd av ett förslag till naturminnesförklaring. Efter samråd görs nödvändiga revideringar av förslaget och stadsbyggnadsnämnden fattar ett slutgiltigt beslut om naturminnesförklaring.

Förvaltningens bedömning

Stadsbyggnadsförvaltningen bedömer att S:t Olofs källa är lämplig att utredas för eventuell naturminnesförklaring, genom dialog med såväl markägare som andra berörda förvaltningar inom Göteborgs stad. S:t Olofs källa är ett naturobjekt med höga värden som är viktiga att bevara, särskilt utifrån källors nationella negativa bevarandestatus. Naturminnesförklaring skulle kunna vara en lämplig skyddsform och förvaltningen bedömer att eventuellt framtida skydd skulle vara i linje med översiktsplanen.

Jenny Adler

Avdelningschef Strategi och Taktik

Henrik Kant

Stadsbyggnadsdirektör